

Dolanský, Julius

Z kosmických legend

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
1961, vol. 10, iss. C8, pp. [362]-369

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/101862>

Access Date: 24. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

JULIUS DOLANSKÝ (Praha)

Z KOSMICKÝCH LEGEND

V době, kdy vítězná sovětská věda se zmocňuje přímo před našima očima tajemství vesmíru, kdy kolem naší Země krouží v závratném letu poprvé kosmické — sovětské lodi — a kdy se dílo lidských rukou — dílo sovětských lidí — dotklo i Měsíce, stojí za to, abychom se na chvílku zamyslili nad tím, jak si dříve představovali nejmělejší z lidských snů — básníci — záhady vesmíru a jeho zařízení. Soustředíme se přitom na několik významných zjevů ze slovanských literatur. A nepůjdeme ani příliš daleko do minulosti. Stačí, obrátíme-li se k romantismu 19. století. Tam u nás poprvé promluvila nejvýrazněji touha po kosmických dálkách. A nepotuchla už potom až po naše časy.

Mezi našimi buditeli byl to Josef Jungmann, kdo se hned na počátku 19. věku odvážil otevřít závratný pohled do nejdávnějších osudů lidstva a do počátků Země. Zamíloval si Miltonův „Ztracený ráj“. Řadu let připravoval jeho český překlad, nežli jej mohl vydat r. 1811, používaje přitom s prospěchem polského textu Jacka Przybylského. Vělkolepý obraz „Ztraceného ráje“ od anglického básníka utvrzoval ovšem české čtenářstvo za našeho národního obrození v tradičních náboženských představách. Ožívalo tu v plné síle dědictví biblické Geneze, umocněné bohatou barokovou fantazií. Znovu tu vyvstávala pradávná báje o pekle, nebi a prvotním pozemském ráji. Nad světem takto rozděleným vládl ještě neomezeně legendární Bůh Otec. Do osudu prvních lidí Adama a Evy zasahovali andělé a dábli, počínaje Satanášem a Belzebubem přes Uriela, Gabriela a Rafaela až po Lucifera a archanděla Michala. Člověk Adam a jeho žena Eva tu byli ještě bezmocnou hříčkou nadpřirozených sil. Dávali si vyprávět vzrušující pohádku o zavržení zpupných andělů a o stvoření světa. Prožili celkem věrně podle biblické zkazky svůj příběh v ráji: dali se svést hadem-Satanem, pojedli ovoce ze zakázaného stromu poznání a byli vyhnáni z ráje, aby v utrpeních pozemského života očekávali příchod Mesiáše.

Tak o tom zpíval Jungmannův překlad Miltonova „Ztraceného ráje“, pozdní ohlas z temných časů evropského baroka. Jestliže bylo možno vítat tuto Jungmannovu knihu jako záslužný doklad nově se obrozující spisovně češtiny, ideově nepřinášela nic nového. Po osvícenském racionalismu z konce 18. století znamenala naopak krok zpět. Posilovala těsně před památným rokem Napoleonovy porážky 1812 reakční složku v předromantické epoše u nás. Také Miltonovy představy o stvoření světa a jeho obraz „Ztraceného ráje“ patřily k dílům, která pomáhala upevňovat potom kontrarevoluční ideové pozice Svaté aliance u nás.

Jak hluboce působila Miltonova vize ještě i na mladé pokolení českých romantiků počátkem třicátých let, vidět nejlépe na K. H. Máchovi. Tragický básník „Máje“ zaujímal už ovšem docela jiné stanovisko k životu a světu než starší generace Jungmannova. Byl si vědom svého revolučního poslání a nejednou se blížil materialistické

filosofii. Ale mezi jeho „básněmi bez nápisů a zlomky“ nacházíme také proslulou skladbu, začínající veršem „Duše nesmrtedlná, která bydlíš“ a označovanou někdy jako „Sen o Praze“. Je to úchvatná vidina vesmíru, Země, české vlasti a Prahy, jak prý budou vypadat v „den poslední“, po biblickém „posledním soudu“. Báseň vychází ještě docela z idealistického názoru, z dualistického protikladu mezi „nesmrtelnou duší“ a „smrtným tělem“.

Jak se tu jevil Máchovi onen „poslední den“ Země a lidstva? Bude to prý „den, v němž čas pomine, smrti bratr, . . . den, v němž slunce zhasnou, světy zajdou. — A tak, jako bylo na počátku, — Dříve nežli Bůh byl stvořil zemi, — Státi bude všecko prázdné, pusté!“ A básník rozvíjel svou vidinu dál: „Temná noc pokryla šírou zemi, — Nebylo na ní živého tvorů, — V celém kruhu světa smrt jen byla. — Na nebesích jasný kříž teď vyšel, — Jako slunce jasný lesk vydával, — Rozléhal se kol zvuk smutný trouby; — Budě těch, jenž dřímali ve hrobách, — Rozlehlých po zemi širošířé. — . . . Svět stál co v dnu čtvrtém po stvoření.“ Jen na nebesích seděl Bůh v plné slávě, obklopen anděly a jejich zpěvy: „Souzvuk světů v kruhu kolujících — Hružoslavně písně ty provázel.“

Básníkovi se v tu chvíli zachtělo spatřit Čechy a Prahu. Proto jeho duše prý rozepjala svou peruč a „Z vysokého nebe dolu k zemi — Davem světů kolujících spěje.“ Jaká byla tato první pomyslná cesta vesmírem v představách českého básníka? Hle, co o ní vyprávěl:

*Přede mnou i za mnou po mých stranách,
Pode mnou nade mnou světů množství,
Až se v dálce jako mlhy tratí.
Složí duše má teď peruč svoji,
Na šedivém oblaku spočívá;
Pode mnou zem rozložená leží;
Paprškem jsouc jasným osluněná,
Před mé zraky vstoupá vlast teď moje.*

Dalekou cestu vesmírem vykonala básníkova duše na vybájeném dopravním prostředku, rozepjatých perutích. Proletěla nesmírným množstvím kosmických „světů“, nežli spočinula na oblaku v blízkosti Země, aby odtamtud mohla pozorovat Čechy a jejich hlavní město. Tento sen o Praze, nádherné a slavné i v posledním dni zániku lidstva, měl tvořit jádro skladby, bohužel nedokončené. Jen závěrečné verše stručně napověděly, že básníkova duše se potom vrátila zase zpět na „nebesa“.

Nebyl to malý básnický čin, kterého se tu Mácha odvážil. V jedinečném rozmachu fantazie pokusil se proniknout daleko do prostorů a času, za hranice tehdy daných možností. Použil k tomu biblické legendy o posledním soudu a zarámoval do ní svůj vlastní, původní námět „Elegie na Prahu“, viděnou z vesmírných dálav. Na rozdíl od tradičního podání bible už dobře věděl, že kromě naší zeměkoule víří v kosmickém prostoru i množství jiných „světů“ a sluncí. Domníval se, že všechna tato tělesa v „poslední den“ lidstva společně rázem zaniknou.

V Máchovi hořela nejvíce ze všech našich romantiků neuhasitelná touha povznést se do hvězdných výšin, i když horoucně miloval tuto Zemi, „ach zemi krásnou, zemi milovanou, — Kolébku mou i hrob můj, matku mou, — Vlast jedinou i v dědictví mi danou, — Šírou tu zemi, zemi jedinou!“ — jak vyznával v „Máji“. A přece ho vždycky vzrušovala noc, kdy mohl nejdůvěrněji rozprávět s hvězdami v kosmických dálkách: „Vy hvězdy jasné, vy hvězdy ve výši! — K vám já toužím tam světla ve

říši, — Ach a jen země je má!“ Sotva kdo jiný ve světových literaturách vyjádřil tehdy za všechno lidstvo tak přesvědčivě nepřeklenutelný rozpor mezi odvěkou touhou člověka přiblížit se k hvězdám a mezi údělem člověka, připoutaného do těch dob k Zemi, jako český básník „Noci“: „Temná noci! jasná noci! — Obě k žalu mne budíte. — Temná noc mne v hloubi tiskne, — Jasná noc mě zhůru vábí; — Temné hlubiny se hrozím, — Ach! a k světlu nelze jíti. — Vy hvězdy jasné, vy hvězdy ve výši!“ — Tak se to ozývalo z českých „Květů“ r. 1834, kdy se ještě mohlo zdát, že člověk se neodpoutá nikdy od matky Země.

Podobným steskem po nekonečných dálkách se vyznačovala také poezie jiných romantiků. V ruské literatuře ji vyjádřil nejvýrazněji Máchův vrstevník Mich. J. Lermontov. Promítl svůj romantický neklid a zřívavý pocit osamělosti do monumentálního obrazu vybájeného Démona, který jej pronásledoval jako utkvělá představa takřka po celou jeho tvůrčí dráhu. Také Lermontovův „Démon“ (1841), hrdina jeho „východní zkazky“, pocházel z biblického rodu zavržených andělů. Těkal vesmírem z místa na místo, nenacházeje nikde usmíření. Ruský básník několikrát naznačil, kudy jej vedla cesta kosmickými prostory. Když se vznášel „nad hříšnou zeměkouli“, vzpomínal Démon — podle českého překladu Jos. Hory — na dny, kdy plul ještě jako čistý cherubín „po světelné říši jasem“. Potkával „rozběhnutou vlasatici“ a pozoroval „přes věčné stany mlhovin kočující karavany hvězd, rozhozených nesmírnem“. Nyní, jako zavržený Démon, „bloudil zas a zas — pustinou všehomíra krutou“. Na chvíli se na něho usmálo znovu štěstí, když si vyhlédl v kavkazských horách gruzínskou krasavici Tamaru. Lákal ji k sobě do vesmíru omamnými zpěvy:

*Po nadhvězdáném Oceáně
bez kormidla, bez plachet
tíše pluje v mlžné pláni
hvězdných chórů ladný svět.
Po lučinách nedohledna
beze stop jdou do nebes
nezachytitelná z bezdna
stáda beránků tam kdes...*

Před Démonem se otvírala „v modrou dálka slavná“ se „svatebním průvodem hvězdných světů“. A přece sa zatím musel „toulat jak meteor“ a „v zápase s mocným uraganem“, pokrytý mlhou a blesky „harcoval v oblakách“, aby přehlušil „v přivalech a třesku bouří“ sten svého srdce. Podařilo se mu načas zmámit spanilou Tamaru. Ale v zápase s andělským cherubínem prohrál. Tamařina duše byla odnesena do nebes, zatím co „syn etheru“ a „duch pekel“, poražený Démon zůstal sám zas „ve vesmíru, bez proměny, bez útěchy a bez lásky“.

Jak patrně, zachoval si i Lermontov až do konce života tradiční představu o biblickém nebi a pekle, mezi nimiž je rozklenut nekonečný vesmír, zaplněný „hvězdnými světy“ a toulavými meteory. Do těchto kosmických prostorů měly volný přístup v duchu romantické fantazie jenom nadpřirozené bytosti andělů a démonů, výtvořiny prastarých legend. Člověk se mohl dostat mezi ně jenom posmrtně, bez těla, jako pouhá „duše“.

Poněkud jinou koncepci si vymyslel průkopník romantismu v srbské literatuře Sima Milutinović Sarajlija. Zhloubával se nad osudem člověka a vesmíru už ve svých mladistvých „Denních úvahách ve Vidinu“ (1817; viz o tom podrobněji studii Jul. Heidenreicha, „Sima Milutinović i Njegoševa Luča mikrokozma“, Priloži

za književnost, jezik, istoriju i folklor, kn. 18, sv. 1—2, Beograd 1938, str. 122 n.) Ale značně originální příběh z kosmických dějů přinesla teprve jeho neveliká epická skladba „Odplata“ („Mazda“), zařazená do sbírky „Zorica“ z r. 1827. Také v ní se proplétá směs biblických prvků s romantickou obrazivostí. Básně vychází z názoru, vysloveného už v Klopstockově „Messiadě“, že proces tvoření vesmíru Bůh ještě neukončil, ale že vytváří ustavičně nové světy a staré opravuje. Při velkém shromáždění andělů oznamuje v „Odplatě“ Bůh, že Země, obývaná lidmi, klesla ve svém mravním rozvratu tak hluboko do „věku bláta“, že ji musí očistit potopou. Proto na ni vypustí Oceány, aby se na ní potom zrodili lepší tvorové. Na přímlovu andělů Bůh dovolí, aby se zachránila se Země jenom jediná rodina dokonalých lidí, rodina básníkovy příznavce, německého překladatele Wilhelma H. L. Gerharda.

Až posud by se mohlo zdát, že jde o básnickou variantu biblické legendy o potopě. Ale na rozdíl od Noema a jeho příslovečné archy zosnoval Sima Milutinović pro záchranu „Gerhardčiců“ docela jiný, vpravdě fantastický plán: přepravu několika dokonalých lidí ze staré Země kosmickým prostorem na nově vytvořené, doposud neznámé nebeské těleso. Jak měl vypadat tento kosmický transport? Neobešel se ovšem bez pomoci andělů. Ti měli obklopit rodinu Gerhardovu, aby neviděla, kudy kráčí a nepoděsila se vesměrných propastí a výšin. Andělé ji měli vést po pásu duhy, kterou Hospodin rozestře od Země k nebesům. Duha měla být onou stezkou či mostem, připraveným na záchranu spravedlivých. Na cestu jim měly přitom svítit sluneční paprsek, ověňčený kolem hlavy Gerhardovy, a hvězdná čelenka z Kuřátek, zdobící jeho ženu.

Fantastická pohádka? Nic než pouhý básnický sen. Ale zřetelně dosvědčuje, oč se mohla romantika opírat, když chtěla vylíčit na základě představ tehdy nejbližších dopravu živých lidí kosmickými dálkami. Kromě vybájených andělů měla tomu sloužit duha, optický přírodní zjev, labilní a prehavý, vhodný jako dopravní dráha „vesmírem“ jenom pro romantické snílky.

To Milutinovićův žák a největší představitel srbského romantismu Petar Petrović Njegoš, vrstevník Máchův a Lermontovův, zůstal raději záměrně v okruhu tradičnějších představ v poměru k vesmíru. Ušlechtilý vladyka černohorský a „poustevník cetyňský“ dával se od mládí uchvacovat pohledem na hvězdnatou oblohu, průzračně čistou a závratně hlubokou nad jeho hornatou vlastí. Odtud čerpal nesčetné podněty pro svou reflexivní lyriku. Odtud vyrostl také jeho mohutný epos „Luča mikrokozma“ („Paprsek mikrokosmu“, 1845), dílo, jakým se nemohla pochlubit tehdy žádná z romantických literatur. Také tato velebáseň vytryskla z idealistické filosofie. Prosyncena bezedným pesimismem uprostřed rozvrácené doby, hledala odpověď na otázku, kdo zavinil trpký úděl člověka, připoutaného k zemi. Samorostlý mudrce dobře si uvědomoval dialektickou jednotu protikladů mezi nekonečným vesmírem, „makrokosmem“, a mezi „mikrokosmem“ lidského nitra, člověka. Mezi oběma póly cítil bytostný vztah. Zdálo se mu, že osud lidský souvisí přímo s pradávnými ději, které se odehrály hned při vzniku Země. Proto se v básnické fantazii rozletěl daleko do nekonečna, do vybájených sídel legendárního Boha, aby se u něho poučil o tajemstvích života. Vypsal svůj let vesmírem s bohatou obrazotvorností, v níž převládají pohádkové sny a biblická inspirace nad jakýmkoli skutečnem. Věděl:

*Těžko věru pouštěti se k letu
Na lodiče křídel rozepjatých
Bez kormidla a bez doprovodu
V nekonečno, na okeán vzdušný,*

*Kde jsou slunce jenom světlé kapky,
Světy sotva viditelné jiskry!
Tam, kde vládnou jen úžasné bouře,
Nedovolí otevřít ti oko,
Smrtelníka ženou v mračné žití,
Bůhví, jakou sudbou přikázané!*

V doprovodu „paprsku“ své duše, Ideje, povznesl se básník přece do kosmických prostorů, jako by byl přitahován jakýmsi „svatým magnetem“. Proletěl tak „šestero nebes“, kroužících v chorovodech, a šestero mléčných drah. Setkal se s rozsáhlou sférou těles, roztančených v pravidelných kolech. Minul dále patero nebes, stojících v klidu bez hnutí. Na jejich dalekých pláních spatřil bezpočet zázraků. Tyto kosmické útvary mu připomínaly obrovské mořské ostrovy, zasypané zimním sněhem. Unaven a vysílen závratným letem, spočinul konečně na křišťálovém břehu, kam k němu zaznívala nebeská hudba. Teprve tam se dozvěděl, že jej po cestě ochraňoval anděl Strážce, aby mohl proniknout za zemskou sféru přes „spousty hromů“, jimiž prý je vždycky přetíženo zemské podnebí. V doprovodu anděla zaletěl básník ještě dál, až na topazový pahorek. Tam se mu otevřel teprve divů div! V nedohledné dálce sídlil na svém prestole Stvořitel, stokrát dále, než je Země od Uranu. Linula se od něho oslnivá záře na všechny strany. Miliardy komet se řítily v nejrůznějších směrech a nesčetná slunce se svými souhvězdími mířila do čtyř stran vesmíru. Jenom po levici se rozvířala černá propast pekla, sídlo Satanovo.

Tak vypadala pohádková tajemství nekonečného makrokosmu, jak si je vybájila fantazie černohorského básníka. Do jejich prostředí zasadil legendární vyprávění o Satanově vzpouře a pádu, i smyšlený příběh o Adamovi, který prý byl původně také jedním z andělských „vévodů“, ale protože se dočasně zúčastnil spolu se Satanem odboje proti Bohu, byl proměněn v člověka a jeho potomstvo — lidské pokolení — si odpykává svůj trest na Zemi.

Ponecháváme stranou Njegošovu vybájenou legendu o pádu zpupných andělů, značně blízkou Miltonovu „Ztracenému ráji“. Ale co nás v „Paprsku mikrokosmu“ zajímalo, byl podrobně prokreslený obraz vesmíru. Sotva které jiné dílo z romantických literatur dávalo tak názorný pohled na nekonečnost kosmických prostorů, jako báseň Njegošova. Ne nadarmo studoval černohorský vladyka kromě bible také astronomii a srovnával básníka s filosofem i hvězdářem (viz jeho báseň „Filozof, astronom i poeta“, 1844). I geniální pěvec „Horského věnce“ patřil do rodu těch lidí, kteří dávno toužili po dálkách a tajemstvích vesmíru. Zmocňoval se jich tak, jak uprostřed 19. století nejlépe dovedl: jenom silou básnické fantazie, zabarvené biblickými legendami.

Některé z těchto romantických představ o kosmu se vynořily potom ještě několikrát i v druhé polovici 19. věku. Prozařují v chorvátské poezii pozdně romantickou legendu Petra Preradoviće o „Prvních lidech“ („Prvi ljudi“, 1862), kde je znovu zpřesněn biblický příběh o Adamovi a Evě, zrozených zde ze zázračných kapek, jež prý vylil Hospodin na Zemi z „číše života“. Také zde obstarává spojení mezi nebem a zemí anděl, létající volně vesmírem.

Preradovićovým „Prvním lidem“ se v lečems podobá v české literatuře básnická povídka „Anděl“ (1874) od mladého Svatopluka Čecha. Je označena v podtitulu jako „Sen biblický“ a navazuje na legendu o biblické potopě. Ale přes tento průhledný závoj směřují její první dva zpěvy k ostré kritice tehdejší kapitalistické společnosti, podle básníka stejně znemravnělé, jako bylo lidstvo před potopou. Také v Čechově

básni se utkávají Anděl a Satan. Satan tu schvaluje boží rozhodnutí, že lidstvo musí být rozdrčeno, protože prý celý svět je věčná mučirna, naplněná nejstrašnějším utrpením. Anděl naproti tomu vidí svět jinak. Bůh prý stvořil svět jako velkolepé, „ladné soustrojí“ a „nanejvýš důmyslnou soustavu“. Každé kolo, každý šroub a píst má tu své místo. Každý hřídel se točí v ustavičném ruchu podle svého určení a ozubená kola do sebe navzájem zapadají. Tento obraz světa jako „nesmírného orloje“ znamenal nepochybně novinku. Nový věk rozvoje moderních věd a techniky pronikal pozvolna už i do vědomí básníků, ulpívajících jinak ještě stále v dávno zastaralém skladišti zvětšelych biblických obrazů a romantických rekvizit. Zůstala jim mnoho poplatna Čechova povídka i ve své druhé části, kde milostný příběh mezi Andělem a krásnou Dýnou je pozměněným ohlasem Lermontovova „Démona“. Také stín Andělův a Dýnin mají se navěky potácet mezi nebem a zemí jako kletba věčné lásky, nikdy neukojené.

I pro Svat. Čecha směly tak ještě prolétat kosmickým prostorem jenom nadpřirozené bytosti, odvozené z náboženských legend. Ale už se kvapem blížila doba, kdy v poměru k vesmíru nastal i u básníků radikální zlom. Za čtyři roky po Čechově „Andělu“ vydal Jan Neruda své „Písň kosmické“ (1878). V nich není už ani vidu ani slechu po legendární vetěši minulosti. Nerudův obraz kosmu tryskal z hlubokých vědeckých poznatků. Byl prožhnut horoucí láskou k člověku a zlidšťoval představy o vesmíru geniálním realistickým uměním. Jan Neruda už nepotřeboval posílat do hvězdných dálek anděly, demony a duchy, ani se nekořil vybájenému Bohu. Jeho člověk nové doby mluvil:

*Jak lvové bijem o mříže,
jak lvové v kleci jati,
my bychom vzhůru k nebesům
a jsme zde Zemí spjati.*

*

*My přijdem! Odpust, matičko,
již jsi nám, Země, malá,
my blesk k myšlénkám spřaháme
a noha parou cválá.*

*

*My přijdem blíž, my přijdem blíž,
my světů dožijeme,
my bijem o mříž, ducha lvi,
a my ji rozbijeme!*

A v jiné z „Písň kosmických“ k tomu básník připojoval:

*Před žádnou, žádnou záhadou
své šíje neshloníme,
o nebes klenby nejzazší
svým duchem zazvoníme!*

Nerudovy „Písň kosmické“ učinily konec náboženským legendám o kosmu v moderní poezii. Jednou provždycky vyhlásily nezlomnou vůli člověka proniknout do vesměrných prostorů vlastními silami, vítězstvím vědy, techniky a lidské práce.

A přečtete si k tomu ještě nakonec revoluční poému Vladimíra Majakovského o „Člověku“ z památného roku 1917! Tam najdeme přímo protějšek a satirickou odповěď na všechny ty dřívější „kosmické legendy“ o „božském stvoření světa“ a o andělech mezi hvězdami. Ruský revoluční bouřlivák, sotva vylíčil své „nanebevstoupení“ a octl se „v nebi“, pobatržil se s anděly a pochvaloval si, jak si tam žijí blahobytně. Volně se procházel po nebeských pláních a brzy dokonale poznal „v rampách souhvězdí — velkolepou rekvisitárnu světů“. (Citováno podle českého překladu Jiřího Taufera.) Jako kdysi u nás Svat. Čech, také Majakovskij srovnával vesmír s obrovským strojem. Ale bez sentimentality a s rozmarem o tom vyprávěl: „Centrála veškerého dění. — Spousta vypínačů, klíček, pák. — Pohneš sem — nastane ve vesmíru znehynění, — tam pohneš — vše prudčeji zavrtí se naopak.“ I konec světa by mohl nastat zásahem do soustrojí. Ale takovým nápadům se Majakovskij jenom smál. Viděl před sebou i „sklad všelijakých paprsků a září“. Navštívil „kovárnu času“, odkud se s rachotem valila strašlivá lavina let. Jinde zas kdosi zášival mraky. Všelicos bylo lze pozorovat v závrtných kosmických dálkách, zbavených legendárních kouzel. Všelijak si bylo možno pohrát s duhou i kometami. Jen hvězdám básník naléhavě připomínal: „Hvězdy! Přestaňte ovíjet spánky zeměkoule — věnečkem mudčednickým!“

Takový byl vzkaz sovětského básníka těsně před Velikou říjnovou socialistickou revolucí. Slavná vlast Majakovského vytvořila první na světě podmínky, aby se uskutečnily dávné touhy lidstva po vesmíru. Namísto kosmických legend romantiků vítězí nový člověk, vedený nejzářivější hvězdou — pětícípou září komunismu.

Резюме

ИЗ КОСМИЧЕСКИХ ЛЕГЕНД

Во время, когда победоносная советская наука открыла для человека дорогу в вселенную, показывает эта статья, какие представления о тайнах вселенной и её устройстве были у поэтов 19 века. Они могли проникать в тайну вселенной только при помощи поэтической фантазии. При этом долго влияла на них религиозная традиция библии, образы из Генеzis. На них построил уже в 17 веке Мильтон свой „Потерянный рай“, переведенный на чешский язык только в начале 19 века. И. Юнгманном. О вселенной и о звездах мечтал больше всех чешских поэтов К. Г. Маха. Ему казалось, что человек никогда не сможет отвязаться от земли. Картину вселенной нарисовал Лермонтов в „Демоне“. Тоже ему казалось, что в космические просторы могут подняться только сверхъестественные существа, демоны и ангелы. Сербский романтик Сима Милутинович Сарайлия в стихотворении „Мазда“ (Возмездие) воображал радугу как мост во вселенную, по котором перейдут избранные из земли на новую планету. Петар Петрович Негош обрисовал с богатой романтической фантазией в эпосе „Луч микрокосма“ бесконечные дали вселенной как авантурное путешествие своей души. Также хорватский поэт Петар Прерадович был в мифе о сотворении „Первых людей“, ещё убеждён в том, что во вселенной могут летать только ангелы и души покойников. Подобно тому рассуждал и Сватоплук Чех в поэме об „Ангеле“, однако он в первый раз (1874 г.) изобразил весь космос уже огромной единой машиной, в которой все части взаимно связаны. Скоро после того (1878 г.) Ян Неруда в „Песнях космических“ впервые объявил несокрушимую волю человека проникнуть во вселенную собственными силами, без религиозных легенд. В конце концов, все устарелые выдумки об ангелах осмелел Владимир Маяковский, когда в поэме „Человек“ (1917 г.) нарисовал своё „вознесение“ как сатиру на библейские мифы. Для него космос уже лишился мистических тайн. Для человека открылась свободная дорога во вселенную, за пятиконечной звездой коммунизма.

Zusammenfassung

ÜBER KOSMOSLEGENDEN

Zur Zeit, wo durch das Verdienst der Sowjetwissenschaft der Mensch zum erstenmal in das Weltall eindringt, zeigt diese Studie, wie sich die Dichter des 19. Jahrhunderts die Geheimnisse des Weltalls und dessen Mechanismus vorgestellt haben. Sie vermochten in die Rätsel des Weltalls nur mit Hilfe ihrer dichterischen Phantasie einzudringen. Dabei standen sie lange unter dem Einfluss der religiösen Bibeltradition und den Vorstellungen aus der Genesis. Bereits im 17. Jahrhundert hat Milton darauf sein „Verlorenes Paradies“ aufgebaut, das dann erst am Anfang des 19. Jahrhunderts Josef Jungmann ins Tschechische übersetzte. Nach den Sternen im Weltall hat sich unter den tschechischen Romantikern am meisten K. H. Mácha geseht. Ihm schien, dass der Mensch niemals imstande sein würde, sich von der Erde völlig loszulösen. Ein Bild des Weltalls hat im „Dämon“ Lermontov gezeichnet. Auch er dachte noch, dass sich nur übernatürliche Wesen, Dämonen und Engel in den kosmischen Weltraum erheben können. Der serbische Romantiker Sima Milutinović Sarajlija erfand in dem Gedicht „Mazda“ (Vergeltung) den Regenbogen als Brücke ins Weltall, auf der von der Erde zu einem neuen Himmelskörper die Auserwählten hinübergehen. Petar Petrović Njegoš zeichnete mit prächtiger romantischer Phantasie im Epos „Luča mikrokozma“ (Strahl aus dem Mikrokosmos) unendliche Weiten des Weltalls als seine abenteuerliche Wanderung seiner Seele. Auch der kroatische Dichter Petar Preradović war noch in dem Mythos von der Erschaffung der „Ersten Menschen“ davon überzeugt, dass im Weltall nur Engel und Seelen der Verstorbenen fliegen können. Ähnlich urteilte in dem Epos „Der Engel“ auch Svatopluk Čech, schilderte jedoch hier zum erstenmal (1874) den Kosmos als einen riesigen zusammenhängenden Mechanismus, wo alle Bestandteile genau ineinander eingreifen. Bald darauf (1878) tat Jan Neruda in seinen „Kosmischen Liedern“ den unbeugsamen Willen des Menschen kund, ins Weltall mit eigener Kraft ohne religiöse Legenden einzudringen. Und schliesslich lachte alle die veralteten Dichtungen über Engel Vlad. Majakovskij aus, als er im Epos „Der Mensch“ (1917) seine eigene „Himmelfahrt“ als eine Satire auf Bibelmythen schilderte. Für ihn hat der Kosmos bereits alle seine mystischen Geheimnisse verloren. Für den Menschen hat sich unter dem fünfzackigen Stern des Kommunismus eine neue Bahn ins Weltall geöffnet.